

byggnadsvård

Hermelinen 7

Nyköping, Södermanlands län

Antikvarisk konsekvensanalys

David Hansson

SÖRMLAND
MUSEUM

En del av Landstinget Sörmland

Rapport 2015:8

byggnadsvård

Hermelinen 7

Nyköping, Södermanlands län

Antikvarisk konsekvensanalys

David Hansson

© 2015 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: David Hansson, byggnadsantikvarie
Omslagsbild: Foto David Hansson, (D2015-1569)
Foto, där ej annat anges: David Hansson
Diarienummer: KN-SLM15-0061

Allmänt kartmaterial: Nyköpings kommun
Nyköping 2015

Innehåll

1. INLEDNING	7
2. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER SAMT KVARTERETS LÄGE	8
3. HISTORIK	11
4. KULTURHISTORISKT VÄRDE	15
5. FÖRSLAG TILL OMBYGGNAD	16
6. KONSEKVENSANALYS: PÅVERKAN UTIFRÅN PLANFÖRSLAGET	19
6.1 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	19
6.2 Stadsbilden	20
6.3 Siktlinjer	21
6.4 Riksintresse för kulturmiljövården	28
6.5 Fördjupad översiktsplan	29
6.6 Åtgärder för att stärka riksintresset samt det kulturhistoriska värdet	30
7. SAMMANFATTNING AV ANALYS	31
8. KÄLLFÖRTECKNING	32

1. INLEDNING

Denna rapport är utförd på uppdrag av Hävrings fastigheter AB som äger och förvaltar Hermelinen 7. En ny detaljplan för fastigheten håller på att tas fram vilken är tänkt att möjliggöra en tillbyggnad av affärs- och bostadshuset vid Östra Storgatan 36. I tillbyggnaden är tre lägenheter tänkta att inrättas och även en hiss som når upp tre våningar i det befintliga huset. Fastigheten ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården, Nyköping D57.

I samband med en behovsbedömning rörande genomförandet av detaljplanen, ställdes krav från Länsstyrelsen på att en fördjupad kulturmiljöanalys skulle tas fram för den aktuella byggnaden. Kravet ställdes för att de skulle kunna bedöma eventuell påverkan på riksintresset.

Analysen är gjord utifrån de plan- och perspektivskisser som tagits fram för den planerade tillbyggnaden av arkitekt Kristoff Laufersweiler, och med utgångspunkt i de frågeställningar som ställts av Länsstyrelsen. Frågeställningarna innefattar planförslagets påverkan på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, stadsbilden, siktlinjer och riksintresset samt hur förslaget relaterar till riktlinjer i fördjupad översiktsplan. Den aktuella byggnaden har inte bedömts interiört.

Kapitlen Historik och Kulturhistoriskt värde omfattar även övriga byggnader i kvarteret. Dessa redovisas på grund av att de ligger nära den planerade tillbyggnaden samt att de är starkt sammankopplade till affärs- och bostadshuset i Hermelinen 7.

2. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER SAMT KVARTERETS LÄGE

Kvarteret Hermelinen befinner sig i slutet på Östra Storgatan som går genom centrala Nyköping. På fastigheten Hermelinen 8 finns det före detta tullhuset uppfört 1721. Hermelinen 7 hus 1 är det för tillbyggnaden aktuella affärs- och bostadshuset uppfört 1907. Den planerade tillbyggnaden är markerad i rött. Den sammanhängande byggnaden på Hermelinen 9 är den lägre tillbyggnaden uppförd 1938. Här finns planer på att uppföra ett bostadshus som tar upp hela fastigheten vilket innebär att tillbyggnaden rivs. Hermelinen 7 hus 2 är den före detta magasinsbyggnaden uppförd 1942 som idag är ombyggt till kontor. Hermelinen 7 hus 3 är en lägre träbyggnad som uppfördes 1905 i samband med en äldre lagerlokal öster om denna som nu är riven.

Kvarteret Hermelinen sett från Ringvägen i nordost. Östra Kvarngatan går in till vänster i bild. Till höger syns det gulputsade affärs- och bostadshuset med den lägre tillbyggnaden närmast i bild. Till vänster syns den låga rödfärgade träbyggnaden uppförd 1905 samt den höga före detta magasinsbyggnaden uppförd 1942 bakom denna. (SLM D2015-1570)

Kvarteret Hermelinen sett västerifrån från Östra Storgatan. Det före detta tullhuset syns närmast i bild. Bakom det ligger affärs- och bostadshuset som fastighetsägaren avser bygga till. Tillbyggnaden är planerad att uppföras på sidan som vetter mot det före detta tullhuset. (SLM D2015-1571)

Kvarteret Hermelinen sett från Östra Kvarngatan söderifrån. Tillbyggnaden är tänkt att uppföras på affärs- och bostadshusets synliga hörn närmast i bild. Till vänster syns det före detta tullhuset och längst till höger skymtar hörnet på den före detta magasinsbyggnaden från 1942. (SLM D2015-1572)

Fastighetsuppgifter

Objekt: Kv. Hermelinen

Kommun: Nyköping

Fastighetsbeteckning: Kv. Hermelinen 7, 8, 9

Län: Södermanlands län

Författningsskydd

Riksintresse för kulturmiljövården

Kvarteret ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården, Nyköping D57. Detta regleras enligt Miljöbalkens 3 kap.

Se vidare under kapitel 6.4 *Riksintresse för kulturmiljövården*.

Plan- och bygglagen, Lag (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande.

Enligt 8 kap. i Plan- och Bygglagen, 13 § får en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas.

Enligt 14 § ska byggnaders yttre hållas i vårdat skick, och underhållet anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Enligt 17 §, skall ändringar av en byggnad utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Hermelinen 7 och 9 omfattas idag av detaljplan P 10-26 som upprättades 2010. I denna är affärs- och bostadshuset vid Östra Storgatan markerat med q på plankartan. I förklaring till planmärkningen står: "Byggnaden får inte rivas och skall renoveras varsamt." Övriga byggnader som omfattas av detaljplanen saknar skydd.

Det före detta tullhuset på Hermelinen 8 omfattas idag av detaljplan P 90-48. Byggnaden är markerad med q på plankartan där i förklaringen till märkningen står: "Värdefull miljö. Ändring av byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Byggnaden får inte rivas." En ändring av detaljplanen antogs 2005 (P 05-16) som utökade tomten något åt söder och tillät uppsättning av förråd samt plank vid tomtgräns.

Fördjupad översiktsplan

En fördjupad översiktsplan för Nyköpings tätort och Skavsta antogs av Kommunfullmäktige 2013. I översiktsplanen anges mål för bebyggelsen och hur denna kan utvecklas tillsammans med rekommendationer för ny och befintlig bebyggelse.

Se vidare under kapitel 6.5 *Fördjupad översiktsplan*.

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.

Fotografi, troligen taget omkring 1870, där tullhuset på Hermelinen 8 syns i mitten av bilden. Fotot är taget från sydost och i bakgrunden syns cellfängelset till vänster i bild samt Kråkberget till höger. Östra Storgatan löper tvärs över bilden och det som idag är Stockholmsvägen utgår från Tullhuset och fortsätter bort förbi Kråkberget. Huset till vänster i bild som sticker upp över de omgivande är det enda av de övriga hus som fortfarande finns kvar idag. Det ligger på Garvaren 8 och är uppfört någon gång under 1800-talets början. (Foto: August Kling, SLM K71-2)

3. HISTORIK

Ett nytt kvarter växer fram

Kvarteret Hermelinen är beläget vid Östra Storgatans slut där Ringvägen tar vid. Kvarteret ligger precis utanför den äldre stadsplanen från 1647 och det var här staden övergick till landsbygd österut. På andra sidan Östra Storgatan fanns Gripsholmsjorden som tillhörde Gripsholms slott. Byggnaden på Hermelinen 8 vid Östra Storgatan var stadens tullhus för infarten från öster. Byggnaden uppfördes 1721, troligen efter att det äldre huset förstörts i stadsbranden 1719. På ett fotografi taget från öster omkring 1870 syns tullhuset som den sista byggnaden på Östra Storgatan med åkrar åt väster och norr. Tullhuset hade då en takförsedd veranda från andra våningen åt norr med någon typ av förråd under denna. Huset förefaller också vara utbyggt vid någon tid, vilket har resulterat i den utskjutande delen åt söder. Resten av kvarteret utgörs vid denna tid av odlad mark men ett

hus finns på den utlöpande biten av Östra bergen som är synligt närmast i bild. Kvarteret Tullporten som skymtar bakom tullhuset har ännu bara sporadisk bebyggelse närmast Östra Storgatan. Kvarteret Byggmästaren längre bort på Stockholmsvägen består här ännu bara av åkrar.

Järnhandeln

Nils August Svensson grundade 1892 en järn- och redskapshandel vid Östra Storgatan 11. 1905 uppför han en lagerbyggnad på östra delen av den då obebyggda tomten vid Östra Storgatan 36 och det är troligt att verksamheten då flyttade hit. Byggnaden är bland annat synlig på ett fotografi taget från Östra folkskolan strax efter den uppfördes. Lagret var en stor byggnad i en och en halv våning med liggande rödfärgad panel och sadeltak. På fasaden stod skrivet med stora bokstäver: "N A Svenssons upplag af jernvaror & landtbruksredskap". Vid denna tid fanns även en lägre länga som var sammanbyggd med den större lagerbyggnaden åt söder, vilken troligen uppfördes i samband med den förra. Det

N A Svenssons järnhandel med en del av de lantbruksredskap som var till försäljning uppställda på gården. Bilden är tagen ungefär från den plats där bostads- och affärshuset kom att uppföras 1907, vilket innebär att fotografiet sannolikt togs före det. Lagerbyggnaden som uppfördes 1905 syns till vänster i bild och den lägre byggnadslänga som fanns på platsen innan det röda tegelhuset som står där idag byggdes. (Foto hämtat ur Bildgruppen i Nyköpings samlingar, BG00415d)

större lagerhuset byggdes före seklets mitt till åt norr med en i plan L-formad tillbyggnad med pulpettak. I slutet på 1970-talet flyttar N A Svensson till sina nuvarande lokaler vid Hamnvägen och 1980 rivs båda lagerbyggnaderna och ersätts då med parkeringar.

Affärs- och bostadshuset byggs

1907 uppförs det putsade bostads- och affärshuset i 3 ½ våningar vid Östra Storgatan. Byggnaden ritades av arkitekt Ernst Neijhoff och hade butiks- och kontorslokaler i bottenvåningen och bostadsytor i våningarna ovan denna. Huset var ett av de första i Nyköping att förses med vattentoalett. Fasaden är utformad i en återhållen jugendbarock och utsmyckad med hörnkedjor och rusticerad bottenvåning. Två balkonger med sirligt utformade järnräcken finns på fasaden åt Östra Storgatan. Räckena har på senare år höjts men fick då behålla sina äldre delar. Fönstren var från början utformade enligt jugendmönstret med korspost där de övre lufterna var spröjsade. På den östra gaveln finns fortfarande ett ursprungligt fönster kvar på andra våningen. Bottenvåningens butikslokaler

hade från början mindre fönster åt Östra Storgatan men dessa gjordes större någon gång runt 1950.

1938 gjordes en tillbyggnad åt öster som ritades av S E Lundqvist. Tillbyggnaden innehöll en utställningslokal och var längs sidan åt gatan öppen upp till nocken. Utformningen är klassicistisk med en tempelgavel åt öster men är trots detta anpassad väl efter huvudbyggnaden. Bostads- och affärshusets rusticering i bottenvåningen fortsätter i tillbyggnaden vilket ger enhetlighet åt utformningen.

1958 byggdes bottenvåningen om i huvudbyggnaden vilken samtidigt utökades ut åt gården i en våning. Entrén flyttades då närmre tillbyggnaden och gjordes större. 1964 byggdes tillbyggnaden ut åt söder och fick då sitt nuvarande utseende.

Affärs- och bostadshuset på Östra Storgatan 36 samt tullhuset till höger. Fotografiet är troligen taget någon gång under 1940-talet. Både BP-macken och Shellmacken är synliga i bild. Den låga tillbyggnaden på affärs- och bostadshuset åt öster är uppförd men huvudbyggnaden har fortfarande kvar sina ursprungliga fönster och bottenvåningens skyltfönster har ännu inte tagits upp. (Foto hämtat ur Bildgruppen i Nyköpings samlingar, EKGE649)

Magasinsbyggnaden i kvarteret södra del uppfördes 1942. Trädet som syns till höger stod precis vid kvarterets västra gräns nära Tullgränd som förband Östra Kvarngatan med Östra Storgatan. Troligen är det samma träd som syns på fotografiet från 1870-talet rakt framför tullhuset och som då stod i dess trädgård. Det är numera nedtaget, men stubben finns fortfarande kvar. (Foto hämtat ur Bildgruppen i Nyköpings samlingar, EKGE652)

Den äldre lagerbyggnaden till vänster samt det låga hus som fortfarande finns kvar idag i anslutning magasinbyggnaden som syns till höger i bild.. Bilden är tagen i samband med den kulturhistoriska inventeringen 1978-79. Notera lagerbyggnadens stora fönster med tät spröjs samt fönsterfodrens korslagda hörn. Den gamla texten på byggnadens långsida är fortfarande synlig om än något svagt. (Foto ur Sörmlands museums arkiv)

Övriga byggnader i kvarteret

Tegelbyggnaden vid Östra Kvarngatan i fyra våningar ritades av arkitekt Alfred Weissenberg och uppfördes 1942. Arkitekten som var tysk jude flydde från Tyskland under andra världskriget. Till Nyköping kom han 1942 och magasinbyggnaden är således en av de första byggnaderna han kom att rita här. Arkitekten står bakom ett stort antal hus som uppfördes i Nyköping under 1940-, 50- och 60-talet. Huset ersatte då den lägre längan som var sammanbyggd med den äldre och större lagerbyggnaden. Den mindre låga byggnaden som var den förbindande länken mellan de två lagerhusen fick dock stå kvar och finns än idag kvar vid den östra gaveln. Långsidorna var försedda med låga, tätt sittande fönster på varje våning, och åt söder fanns garageportar. Huset fick sitt nuvarande utseende 1980 då det byggdes om till företagshotell vilket skedde i samband med att järnhandeln flyttade ut. Fönstren gjordes då större, nya togs upp på den västra gaveln och garageportarna ersattes med fönster.

Ytterligare en byggnad fanns tidigare i kvarterets södra spets vilken är synlig på äldre fotografier. Denna revs troligen i samband med att magasinbyggnaden byggdes

intill 1942. Mellan tullhuset och affärs- och bostadshuset fanns också under en tid en BP-mack som hade konkurrens av en Shellmack på andra sidan Östra Storgatan. Macken byggdes troligen omkring 1940 och hade en liten lokal i en tillbyggnad på tullhuset.

Kvarteret delas

Kvarteret Hermelinen hette tidigare kv. Uttern och omfattade då även de två bostadshusen som ligger i slutet på Östra Kvarngatan. Namnet Uttern ändrades till Hermelinen någon gång under 1980-talet. I samband med att en ny detaljplan togs fram för kvarteret Föreningen, Garvaren och Hermelinen 1990 (P90-48), beslutades en ändring i gatusträckningarna. Östra Kvarngatan drogs rakt fram till Ringvägen genom kvarteret Hermelinen. Tidigare gick gatan runt ovan nämnda bostadshus. I samband med detta delades kvarteret i två delar. Den östra delen av kvarteret fick senare namnet Vesslan. I samma detaljplan stängdes den tidigare gatan mellan kvarteret Garvaren och Hermelinen av för biltrafik och gjordes om till gång- och cykelbana.

4. KULTURHISTORISKT VÄRDE

Kvarteretsbildning och tullhus

Kvarteret Hermelinen är i sin nuvarande omfattning lite mer än hundra år gammalt. Detta är relativt ungt för att vara beläget så nära den äldre stadskärnan. Nyköping fick sin rutnätsplan fastställd 1667 och stadens utbredning var i stort sett densamma ända fram till omkring sekelskiftet 1900. Stadens tullhus låg då precis i utkanten av stadsplanen och omgärdades länge av åkrar och kala bergshällar. Tullhuset som än idag finns kvar på Hermelinen 8 uppfördes 1721 efter den sista stadsbranden 1719 och är därför ett av Nyköpings äldsta hus. Det är också det enda idag kvarvarande tullhuset i Nyköping. Byggnaden har därför ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Huset markerar också den yttre gräns som den äldre stadsplanen hade under mycket lång tid. Att huset syns på några av de äldsta fotografierna över staden förstärker värdet.

Bebyggelsestruktur

Bebyggelsen i kvarteret Hermelinen har förändrats vid ett flertal tillfällen genom åren. Utöver det före detta tullhuset och affärs- och bostadshuset är den nu äldsta byggnaden i kvarteret den mindre byggnaden vid Östra Kvarngatan med rödfärgad panel. Denna byggdes troligen i samband med den lagerbyggnad som N A Svenssons uppförde i kvarteret 1905. Även om byggnaden har förändrats mycket genom åren är den fortfarande viktig för att visa på en äldre bebyggelsestruktur, som även bestod av låga lager- och verkstadsbyggnader. Genom detta har byggnaden ett pedagogiskt värde. Den bidrar också till kvarterets idag brokiga struktur med byggnader i olika storlek och färg och form, vilket dessutom ger den ett miljömässigt värde.

Även den större magasinsbyggnaden i rött tegel som uppfördes 1942 bidrar till den ovan nämnda kvarterstrukturen. Byggnaden var en av de första som ritades av arkitekt Alfred Weissenberg under sin verksamma tid i Nyköping. Den visar också på N A Svenssons expansion och behov av större lokaler för sin verksamhet vilket ger byggnaden ett byggnadshistoriskt värde.

Affärs- och bostadshuset Östra Storgatan 36

Affärs- och bostadshuset på Östra Storgatan 36 uppfördes 1907 efter ritningar av Ernst Neijhoff. Byggnaden uppfördes av och för Nils August Svensson och dennes järnhandel med samma namn. Arkitekten har i Nyköping

även ritat den höga magasinsbyggnaden Kungshagen 1:6 på östra hamnsidan. Byggnaden har tre våningar med inredd vind och är utformad i en utpräglad barockjugend. Fasaderna är putsade och avfärgade i ljust gult, har profilerade listverk med en rusticerad bottenvåning samt hörnkedjor och risaliter. Det höga mansardtaket av svartmålad plåt med inklädda takkupor och skorstenar är starkt sammanknutna med arkitekturen och viktiga för helheten. Åt Östra Storgatan finns två balkonger med sirligt utformade balkongräcken. Huset har byggts till åt gården, fönstren har bytts och större skyltfönster har tagits upp i bottenvåningen. Byggnaden har trots detta behållit en stor del av sin ursprungliga karaktär, framförallt på sidan som vetter åt Östra Storgatan. Genom sin utformning har byggnaden ett högt arkitektoniskt värde. Huset är också typiskt för det tidiga 1900-talets representativa stenhusarkitektur som bröt i skala och utformning med äldre lägre bebyggelse i trä. Detta ger huset ett byggnadshistoriskt värde. På senare år har skylfönstren i bottenplanet bytts ut till nya som i material och utformning stämmer dåligt överens med byggnadens arkitektur.

Byggnaden är starkt förknippad med N A Svenssons järnhandel i kvarteret och därigenom viktig för många Nyköpingsbor. Genom uppförandet av huset manifesterades verksamheten och dess betydelse för staden. Den har därför ett högt symbolvärde. Placeringen vid Östra Storgatan visar dessutom på gatans betydelse som affärsgata vilket förstärker värdet.

Tillbyggnaden till affärs- och bostadshuset åt öster som uppfördes 1938 och idag ligger inom fastigheten Hermelinen 9, är viktig som del i järnhandelns affärsverksamhet. Byggnaden är mycket väl anpassad exteriört till den förra och idag en betydelsefull del av helheten. Utformningen är ett mycket gott exempel på anpassning trots att arkitekturstilen förändrats. Byggnaden har därför både ett arkitektoniskt- och byggnadshistoriskt värde.

skiss 2015-01-12

Perspektivskiss över föreslagen tillbyggnad sett från Stockholmsvägen i norr. Utformningen av fasaden är inte fastställd, men placering och volymer är tänkta att bli som skissen. Skiss av Kristoff Laufersweiler.

5. FÖRSLAG TILL OMBYGGNAD

Ett förslag på tillbyggnad av affärs- och bostadshuset på Östra Storgatan 36 utfördes i början på 2015. Tillbyggnaden är tänkt att inrymma tre lägenheter. Planer, sektioner och en perspektivbild finns i form av skisser över förslaget på tillbyggnaden utförda av arkitekt Kristoff Laufersweiler. Utformning av fasaden är inte klar, men byggnadsvolym och placering är tänkt att bli som förslaget.

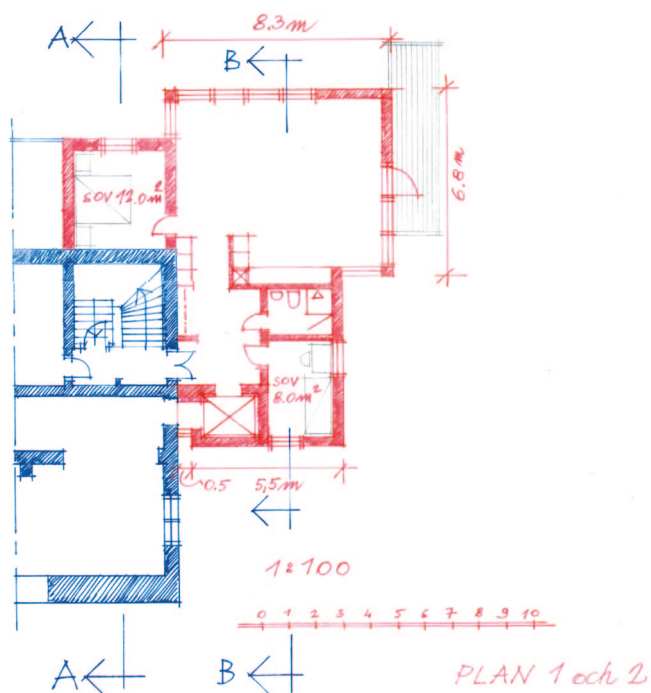
Tillbyggnaden innebär att huset byggs till vid det sydvästra hörnet. Tillbyggnaden är tänkt att bli i tre våningar, vilka kommer följa den befintliga byggnadens bjälklag. In mot kvarteret kommer de övre våningsplanerna skjuta ut utanför bottenvåningen vilket innebär att den även kommer bredda hela huset. En lägenhet per våningsplan kommer att inredas. Bottenvåningens lägenhet är något mindre än de övre, men denna kommer istället få en

altan åt gården. Entrén placeras i tillbyggnadens hörn åt Östra Storgatan.

I dagsläget finns två alternativ för placering av hiss. I det första placeras den i utbyggnaden enligt planskisserna. Detta alternativ innebär att det trapphuset som finns vid den befintliga byggnadens västra gavel lämnas orört. Hissens maskinrum kommer då hamna över tillbyggnadens tänkta taklinje och ansluta till huvudbyggnadens takvåning.

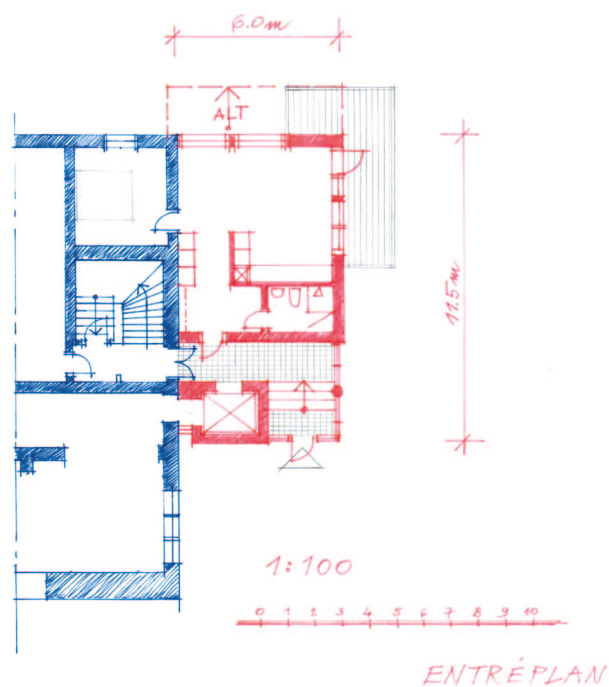
En alternativ placering av hissen är i det befintliga trapphusets mitt. Detta alternativ innebär att den extra volymen för maskinrum på tillbyggnaden undviks men kräver ett ingrepp i befintligt trapphus. Båda alternativen har tagits hänsyn till i kapitlet om påverkan nedan.

Skiss 2015-01-12
K.L.

Skiss över plan 1 och 2 i tillbyggnaden. Östra Storgatan finns framför den befintliga byggnaden som är markerad i blått. Skiss av Kristoff Laufersweiler.

Skiss 2015-01-12
K. LAUFERSWEILER ARK.

Skiss över entréplanet i tillbyggnaden. Lägenheten i entréplanet är något mindre än de på våningarna över, men har istället en altan in mot gården. Skiss av Kristoff Laufersweiler.

skiss 2015-01-12
K.L

Skiss över sektion i tillbyggnaden sett från väster. Tillbyggnaden sträcker sig utanför den befintliga byggnadskroppen inåt kvarteret. Här syns även hissens maskinrum ovanpå tillbyggnadens tak. Skiss av Kristoff Laufersweiler.

6. KONSEKVENSANALYS: PÅVERKAN UTIFRÅN PLANFÖRSLAGET

6.1 Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Planförslaget kommer i första hand att påverka affärs- och bostadshuset Östra Storgatan 36. Byggnaden har som tidigare nämnts höga kulturhistoriska värden. Framförallt är dessa knutna till byggnadens utformning i en tydligt utpräglad jugendbarock stil. Fasadernas puts, med profilerade listverk, rusticering i bottenvåning och risaliter som delar upp fasadytorna är viktiga markörer för arkitekturen. Även det höga mansardtaket klätt med svartmålad plåt samt inklädda takkupor och skorstenar är viktiga för helheten.

Utformningen kommer enligt det föreliggande planförslaget bli ett tydligt tillägg till den befintliga byggnaden. Ett sådant tillvägagångssätt har både fördelar och nackdelar. Bland nackdelarna kan nämnas att tillbyggnaden kommer avvika mot den ursprungliga i form och material. Även om huset byggts om och till flera gånger har dessa förändringar skett i samma material och färg och även i form underordnat sig det ursprungliga huset. Den tänkta förändringen kommer bryta med den ursprungliga arkitekturen och istället bli en stark kontrast till densamma. En tillbyggnad enligt planförslaget kommer därför innebära att helheten av den befintliga arkitekturen påverkas negativt. Ytterligare en nackdel är att helhetsupplevelsen och förståelsen av den

äldre arkitekturen kommer störas, och även den känsla av ålderdomlighet som idag är slående då man rör sig i området. Bland fördelarna kan nämnas att förändringen blir tydligt avläsbar, vilket är positivt ur pedagogisk synvinkel. Istället för en pastisch blir tillbyggnaden också en tydlig årsring som läggs till de redan befintliga som finns inom kvarteret. Byggnadshöjden har dessutom anpassats till den befintliga byggnaden och gjorts en våning lägre än denna. Även bjälklaget i tillbyggnaden har anpassats till den befintliga vilket kommer hjälpa till att koppla samman de två byggnaderna visuellt.

Det före detta tullhuset som ligger precis intill kommer också indirekt påverkas. Idag finns här ett respektingivande avstånd mellan husen, som för att kompensera för den höjdskillnad som blev konsekvensen av att affärs- och bostadshuset uppfördes. Mellanrummet är också en tydlig gräns för där staden en gång slutade, vilket kommer bli svårare att förstå i och med att tillbyggnaden uppförs. Det före detta tullhuset är den äldsta byggnaden i kvarteret och också en av de äldsta i staden och är därför extra känsligt för förändringar i sig själv och i den direkta närmiljön. En tillbyggnad på affärs- och bostadshuset måste därför ta minst lika stor hänsyn till denna byggnad.

6.2 Stadsbilden

Tillbyggnaden av affärs- och bostadshuset underordnar sig i höjd det befintliga huset. Detta tillsammans med att tillbyggnaden inte ligger i direkt anslutning till Östra Storgatan gör att påverkan på stadsbilden minimeras. Den största förändringen sett till stadsbilden blir därför utsikten från Stockholmsvägen. Gatan är idag en viktig infartsled till de centrala södra stadsdelarna för framförallt biltrafik vilket gör läget mycket exponerat i relation till antalet människor som passerar. Från detta håll har man tidigare haft en relativt oförändrad vy med det före detta tullhuset i centrum. Tillbyggnaden kommer därför innebära en stor förändring med negativ påverkan på stadsbilden. Tack vare att byggnadshöjden blir lägre än

den befintliga byggnaden blir dock siluetten på avstånd oförändrad där Östra Bergen och bebyggelsen där fortfarande blir högsta punkt i bakgrunden.

Stadsbilden sett från Östra Kvarngatan i öster kommer också att påverkas. Här finns dock redan en större variation av bebyggelse vilket gör att förändringen inte kommer bli lika påtaglig som från Stockholmsvägen. Idag består vyn från Östra Kvarngatan i söder och Tullportsgränd som förbinder den förra med Östra Storgatan av äldre bebyggelse som dock kan uppfattas som något brokig genom tillbyggnader och mindre uthus. En tillbyggnad enligt förslaget skulle därför inte nödvändigtvis påverka stadsbilden negativt.

6.3 Siktlinjer

Genom att affärs- och bostadshuset byggs till kommer flera siktlinjer att påverkas. Även vyer från olika platser runt det aktuella kvarteret kommer att förändras. För att fastställa vilken påverkan en tillbyggnad kommer få, har kvarteret fotograferats från olika vinklar. Vyerna som tas upp har valts ut med hänsyn till från vilka punkter i staden tillbyggnaden kommer bli synlig men också utifrån naturliga och viktiga stråk där man passerar till fots eller med bil.

För att lättare kunna skapa sig en uppfattning av tillbyggnadens storlek och höjd har denna lagts in i en 3D-modell där befintliga byggnader i de närmaste kvarteren finns med. Projektioner har ställts sida vid sida med ett fotografi taget i samma vinkel för att tydliggöra förändringen.

Slutsatsen man kan dra utifrån presenterade siktlinjer är att den största påverkan kommer bli sett från

Stockholmsvägen i nordväst. Härifrån blir tillbyggnaden som mest synlig. Dock ska nämnas att träden längs gatan till viss del skymmer utsikten och det är egentligen först i höjd med Gripsholmsparken som tillbyggnaden blir påtaglig. Österifrån blir tillbyggnaden synlig mellan övriga hus men denna siktlinje kommer försvinna då fastigheten på Hermelinens 9 bebyggs. Från Östra Stationsgatan kommer den däremot att bli helt osynlig.

Från Östra Kvarngatan kommer tillbyggnaden visserligen dölja större delen av ursprungsbyggnaden men insynen i kvarteret kommer delvis begränsas då man bebygger hörntomten i kvarteret Garvaren intill.

En siktlinje som inte tagits upp är från Gripsholmsparken. Från den västra delen av parken kommer tillbyggnaden att synas, framförallt under vinterhalvåret då träden saknar löv.

Ortofoto med siktlinjer som analyserats. Siktlinjerna har valts ut med hänsyn till från vilka punkter i staden tillbyggnaden kommer bli synlig men också utifrån naturliga och viktiga stråk där man passerar till fots eller med bil. Den planerade tillbyggnaden är markerad i rött.

A1. Siktlinje från Stockholmsvägens gångbana. Härifrån blir tillbyggnaden som mest synlig. Tillbyggnaden kommer delvis skymma det före detta magasinet som idag är synligt mellan husen. Härifrån är relationen till det före detta tullhuset mycket viktig. Utformningen av tillbyggnaden behöver därför ta minst lika stor hänsyn till det före detta tullhuset som affärs- och bostadshuset. Läggs hisschaktet i tillbyggnaden kommer taket på huvudbyggnaden att påverkas i större utsträckning. (Skiss: David Hansson)

A1. Fotografi över motsvarande siktlinje. Idag är det affärs- och bostadshuset som dominerar. Med tillbyggnaden kommer detta förstärkas ytterligare. Avståndet till det före detta tullhuset är dock idag relativt stort, något som kommer krympa i och med tillbyggnaden. (SLM D2015-1573)

A2. Siktlinje något längre ned på Stockholmsvägen. Tillbyggnaden kommer bli synlig, men till viss del döljas av de träd som finns längs gatan idag. Det före detta tullhuset som ligger precis i slutet av gatan kommer fortfarande vara i fokus. (Skiss: David Hansson)

A2. Större delen av bebyggelsen längs Stockholmsvägen är uppförd runt 1900-talets mitt. Fasader har dock förändrats på en del av husen och balkonger har bytts ut och glasats in vilket gör att stadsrummet förlorat en del av den ursprungliga enhetligheten. Det är därför inte lika känsligt för förändringar här som i närheten av Östra Storgatan. (SLM D2015-1574)

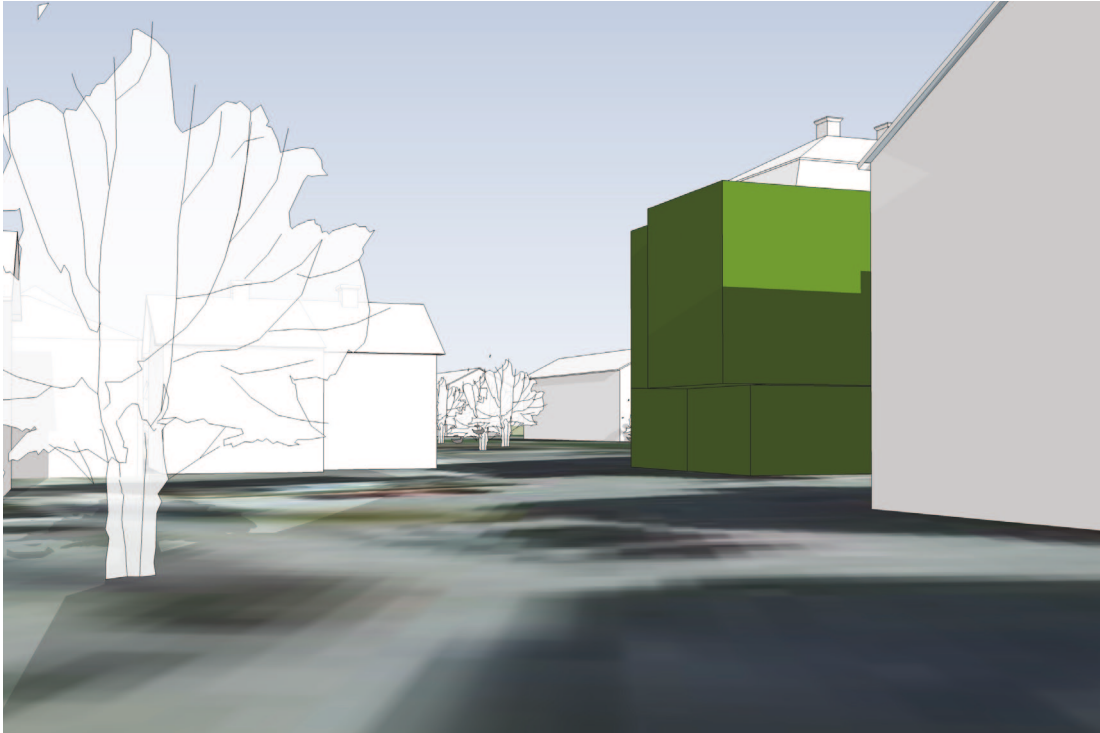

A3. Siktlinje från Östra Storgatan i höjd med Garvaren 7. Här kommer tillbyggnaden bli synlig över taket på det före detta tullhuset. Hisschaktet kommer om det byggs i tillbyggnaden skymma en större del av taket på den befintliga byggnaden. Flyttar man sig längre ned på Östra Storgatan kommer dock tillbyggnaden skymmas av mellanliggande byggnader. På grund av att den är indragen från gatan påverkas inte heller stadsrummet nämnvärt. (Skiss: David Hansson)

A3. Idag finns en utsikt från Östra Storgatan som i stort sett är oförändrad sedan början på förra seklet. Affärs- och bostadshuset är väl anpassat till Östra folkskolan i färgsättning och fasadmateriell. Puts är det genomgående fasadmaterialet idag. En tillbyggnad i avvikande material och färg kommer störa den visuella helheten, dock först då man närmar sig slutet av Östra Storgatan. (SLM D2015-1575)

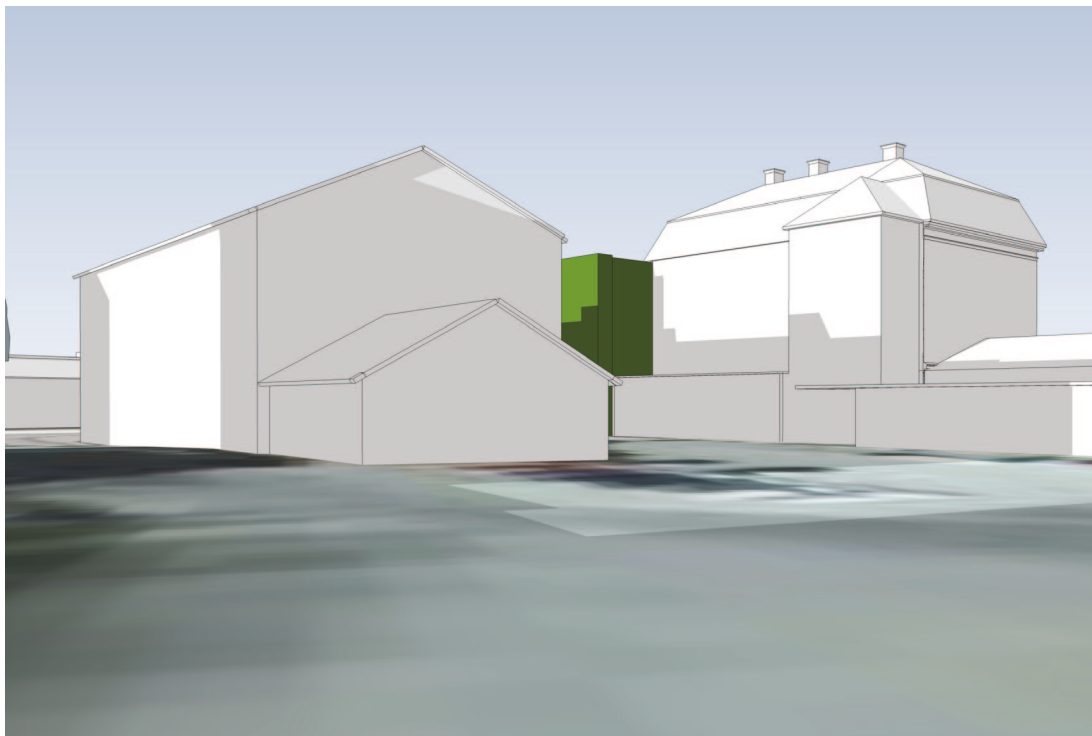

A4. Siktlinje från Östra Kvarnagatan i söder. Härifrån kommer tillbyggnaden helt dölja den ursprungliga byggnaden. Härifrån är stadsbilden dock inte lika sammanhållen utan innehåller tillbyggnader från olika tider och utförande. (Skiss: David Hansson)

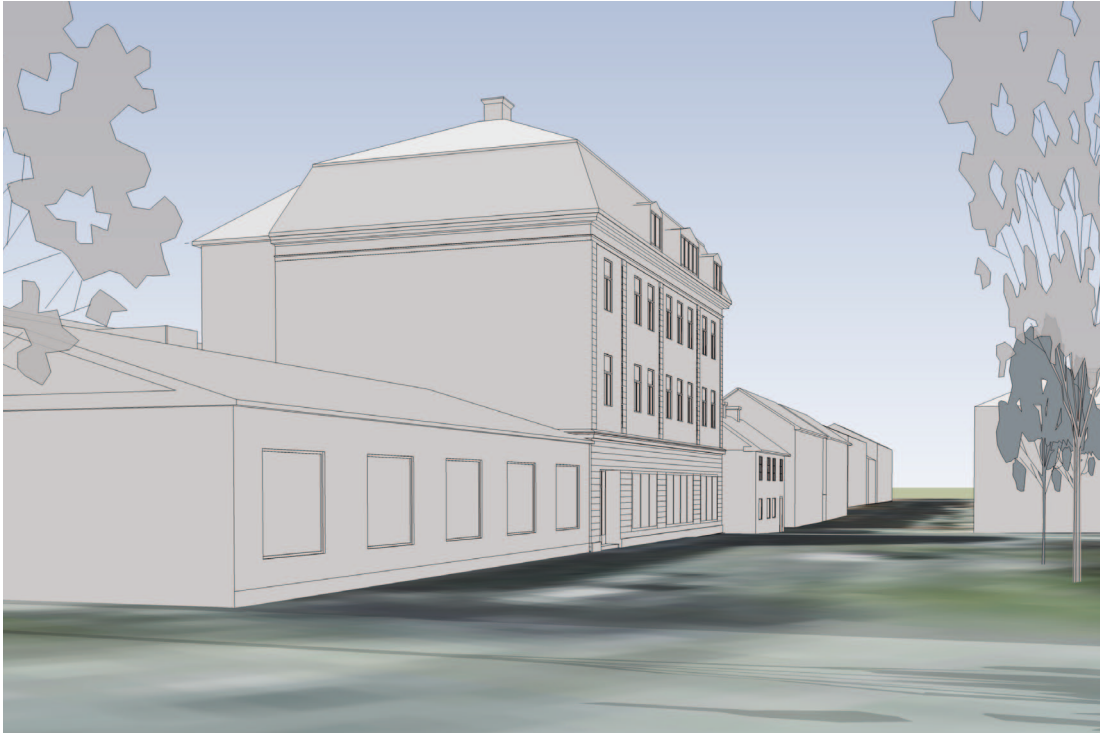
A4. Idag är stadsbilden från detta håll något brokig. På hörntomten i kvarteret Garvaren till vänster om trädet finns enligt en fastställd detaljplan planer på att uppföra ett bostadshus vilket kommer påverka insynen i kvarteret Hermelinen såväl som stadsbilden i övrigt. (SLM D2018-0662)

A5. Siktlinje från Östra Kvarngatan i öster. Härifrån kommer tillbyggnaden täppa igen det mellanrum som idag finns mellan magasinsbyggnaden till vänster och affärs- och bostadshuset till höger. Denna siktlinje kommer dock försvinna när kvarterets östra tomt i Hermelinen 9 bebyggs. (Skiss: David Hansson)

A5. Fotografi över motsvarande siktlinje. Utsikten domineras av det före detta magasinet till vänster samt affärs- och bostadshuset. Här finns tegel, puts och trä representerat i de befintliga fasadmaterialet. (SLM D2015-1576)

A6. Siktlinje från Östra Stationsgatans möte med Östra Storgatan. Från detta håll kommer tillbyggnaden inte bli synlig. (Skiss: David Hansson)

Vyn är sammanhållen med byggnader i gul puts där den yngsta är tillbyggnaden till affärs- och bostads-
huset uppförd 1938 närmst i bild. (SLM D2015-1577)

6.4 Riksintresse för kulturmiljövården

Kvarteret ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården, Nyköping D57. Dessa regleras enligt Miljöbalkens 3 kap.

Motivering för riksintresset: ”Residensstad som utgjort ett viktigt politiskt maktcentrum sedan medeltiden. Som huvudort i Karl IX:s hertigdöme 1568-1622 utvecklades staden till ett av landets första industriella centra. Stadsmiljö präglad av konsekvent genomförd reglering vid 1600-talets mitt, låg bebyggelse och industrianläggningar från skilda tider.”

Uttryck för riksintresset är: ”Det medeltida Nyköpingshus utbyggt av Karl XI, i ruiner efter en eldsvåda 1665. De medeltida kyrkorna, stadsplanen med rätvinkligt rutnämönster från regleringar 1647 och 1665, ett av landets mest konsekvent genomförda exempel på statsmaktens moderniseringssträvanden vid 1600-talets mitt. Torgmiljön med residenset och det f.d. rådhuset samt annan bebyggelse som kännetecknar residensstaden. Kvarnbyggnader och andra industrianläggningar. 1900-talets bostadsbebyggelse med flerbostadshus, villaområden och ”miljonområdet” Brandkärr.”

Kvarteret ligger precis utanför den reglerade stadsplanen från 1600-talets mitt men det före detta tullhuset, som uppfördes 1721, följer ändå det rätvinkligna rutnämönster som den övriga staden fick. Den övriga bebyggelsen placerades efter hand mellan Östra Storgatans och Östra Kvarngatans förlängning och kvarteret fick aldrig något rakt avslut åt öster. Kvarteret har dock anpassats efter den tidigare stadsplanen och kan därför anses omfattas av motiveringen för riksintresset. Tullhuset ingår dessutom i den låga bebyggelse som också omnämns.

Eftersom tillbyggnaden är tänkt att ske inom kvarteret så förändras inte den befintliga kvartersstrukturen.

Rutnämnsplanen som omfattas av riksintresset påverkas därför inte. Tullhuset som ingår i den låga bebyggelse som också omnämns är inte direkt påverkad av tillbyggnaden och anses därför i förlängningen inte heller påverka riksintresset.

Även om den direkta påverkan på riksintresset är begränsad finns alltid en risk att riksintressets övriga komponenter påverkas. På grund av den planerade utbyggnadens placering och volym så kommer den sett från Östra Storgatan till stor del döljas av de mellanliggande huskropparna. Denna utsikt ger idag den tidsmässigt mest sammanhängande vyn i närheten till platsen och därför av stort värde för stadsbilden. Här finns byggnader som är starkt sammanknutna med riksintressets beskrivning av låg bebyggelse utifrån 1600-talets stadsplanereglering. Tillbyggnaden kommer bli synlig från detta håll men först i höjd med sista byggnaden i kvarteret Tullporten mitt emot det före detta tullhuset. Härifrån är höjdskillnaden mellan det före detta Tullhuset och affärs- och bostadshuset redan idag en faktor som inte kommer förändras nämnvärt.

Från Stockholmsvägen kommer tillbyggnaden som tidigare tagits upp bli som mest påtaglig. Sett härifrån är dock bebyggelsen inte fullt lika sammanhållen som från Östra Storgatan och blir ur den synvinkeln mindre känslig. Även från Östra Kvarngatan kommer tillbyggnaden bli synlig. Härifrån är dock stadsbilden ännu mer brokig och kopplingen till riksintresset svagare vilket gör att detta inte anses påverkas negativt.

Sammantaget bedöms påverkan på riksintresset utifrån nämnda aspekter bli begränsad.

6.5 Fördjupad översiktsplan

En fördjupad översiktsplan för Nyköpings tätort och Skavsta antogs av Kommunfullmäktige 2013. I kapitlet Bebyggelse finns generella rekommendationer för innerstaden där det rörande om och tillbyggnader står att de: "...bör ta stor hänsyn till de befintliga gaturummens kvaliteter samt till den befintliga bebyggelsens kulturhistoriska, konstnärliga och miljömässiga värden." Denna rapport tar i de föregående kapitlen upp påverkan utifrån olika aspekter som täcker in de som nämns i översiktsplanen och utvecklas därför inte vidare här.

Under rubriken Utveckling av några befintliga områden - rekommendationer står det (med relevans för aktuellt förslag) rörande stadskärnan:

- Fysiska förändringar i innerstan skall ske så att hänsyn tas till riksintresset för kulturmiljö.
- Gatunät, kvartersform, kvartersmönster och kvartersstorlek med ursprung i 1600-talets rutnätsplan skall finnas kvar.
- Äldre värdefull bebyggelse bör tillvaratas, till exempel genom att utvecklas för nya ändamål.

Med hänsyn till att formuleringarna i de första två punkterna i det närmaste sammanfaller med motiveringen för riksintresset som avhandlas i föregående kapitel utvecklas de inte vidare här. Den sista punkten är något otydlig och kan därför tolkas på olika sätt. En tillbyggnad enligt planförslaget kan ses som en utveckling även om ändamålet av den befintliga byggnaden är oförändrat. I och med installation av hiss blir dock även det översta våningsplanet i den befintliga byggnaden tillgängligt vilket är positivt för sin funktion som bostadsändamål.

6.6 Åtgärder för att stärka riksintresset samt det kulturhistoriska värdet

På grund av planförslagets utformning är det svårt att se hur tillbyggnaden i sig kommer få en positiv inverkan på riksintresset för kulturmiljövården. Det är snarare risk för att riksintresset skulle påverkas negativt. Det finns dock åtgärder som i samband med ombyggnaden skulle kunna stärka riksintresset. Dessa kan ses som kompensatoriska för de ingrepp som görs i befintlig bebyggelse och som kommer påverka de kulturhistoriska värdena på platsen.

För att stärka den befintliga byggnadens kulturhistoriska värden kan förändringar som påverkat värdet negativt återställas. Byggnadens fönster har på senare år bytts ut och dessa har då förlorat sin ursprungliga utformning. De nuvarande fönstren kan därför med fördel bytas ut till bågar av trä med korspost och tät spröjs i de övre lufterna. Ett ursprungligt fönster finns fortfarande kvar på den östra gaveln som kan användas som förlaga till nya fönster.

Skyltfönstren i det befintliga husets bottenvåning stämmer dåligt överens i material och utformning med husets arkitektur. Dessa bör bytas ut mot andra med tunnare bågar som är placerade en bit in från fasadlivet. På den lägre tillbyggnaden åt öster finns idag skyltfönster av

trä som stämmer bättre i proportioner och placering och kan användas som förlaga.

Byggnaderna åt Östra Storgatan skulle kunna förses med skyltar med en kort beskrivning över deras historia. I första hand för det före detta tullhuset som är kvarterets äldsta byggnad. Detta skulle öka förståelsen för platsen och dess relation till staden och stärka det kulturhistoriska värdet.

Det före detta tullhuset har idag två balkonger mot gården samt ett plank som omgärdar den lilla tomtmark som hör till fastigheten. Planket skymmer byggnaden och är utformat på ett sådant sätt att det påverkar det kulturhistoriska värdet negativt. Detta bör allra helst avlägsnas eller åtminstone utformas på ett sätt som bättre stämmer överens med eller mindre stör byggnadens arkitektur.

I samband med planarbetet bör affärs- och bostadshuset förses med tydliga skyddsbestämmelser. Dessa bör särskilt peka ut beståndsdelar i exteriören som utgör delar av det kulturhistoriska värdet. Skydds- eller varsamhetsbestämmelser bör även utformas för den lägre byggnad uppförd 1905 som näst efter det före detta tullhuset är äldst i kvarteret.

7. SAMMANFATTNING AV ANALYS

En tillbyggnad på affärs- och bostadshuset vid Hermelinen 7 kommer påverka de kulturhistoriska värden som byggnaden har, och även platsen kring Östra Storgatans slut, som idag är ett relativt enhetligt utformat stadsrum. Kvarterets äldsta byggnad är det före detta tullhuset, uppfört 1721, som ligger strax intill affärs- och bostadshuset. Tillbyggnaden hamnar precis intill tullhuset och behöver således utformas även med stor hänsyn till denna.

Utifrån befintliga skisser över tillbyggnaden kan sägas att den kraftigt kommer bryta av mot det ursprungliga husets arkitektur. Detta kommer störa upplevelsen av både affärs- och bostadshusets arkitektur men också tullhuset och platsen kring Östra Storgatans slut. Här finns idag äldre byggnader ur ett sammanhållet tidsomfång. Stadsbilden har sett från Stockholmsvägen och Östra Storgatan förändrats mycket lite de senaste hundra åren.

Tillbyggnaden har dock anpassats i höjd och placering utifrån den ursprungliga byggnaden och viktiga siktlinjer i staden. Från de håll tillbyggnaden blir synlig är den ett tydligt tillägg till den befintliga byggnaden, men den har samtidigt placerats så att den döljs från andra håll. Stadsbilden påverkas men i olika stor utsträckning beroende på var i området man befinner sig.

Viktiga siktlinjer kommer i viss mån påverkas men beroende på hur nära den aktuella byggnaden man befinner sig. En av de viktigaste siktlinjerna som idag är från Östra Storgatan västerifrån kommer påverkas då man närmar sig gatans slut, men innan dess kommer tillbyggnaden döljas av mellanliggande byggnader.

Från Stockholmsvägen i nordväst som också är en viktig siktlinje kommer tillbyggnaden bli som mest synlig. Även här är det dock framförallt då man närmar sig gatans slut som den framträder i sin helhet, innan dess döljs den till viss del av de träd som finns längs gatan.

Påverkan på riksintresset bedöms bli begränsad. Stadsplanen påverkas inte av förslaget och stadsbilden som dock påverkas från vissa håll bedöms inte inkräkta på riksintressets motivering med låg bebyggelse utifrån 1600-talets stadsplanereglering. Kvarterets placering i utkanten av den äldre stadsplanen samt att huset som är tänkt att byggas till redan bryter av i höjd mot den äldre stadens bebyggelse har betydelse för bedömningen.

På grund av att kommunens fördjupade översiktsplan inte skiljer sig nämnvärt från riksintresset kan samma bedömning göras som utifrån denna.

Bedömning

Rapporten har inte tagit slutgiltig ställning till huruvida en tillbyggnad är lämplig utifrån skyddsbestämmelserna i gällande detaljplan eller i förhållande till det kulturhistoriska värdet. En sådan bedömning bör göras i samband med att det färdiga planförslaget och/eller bygglovsansökan skickas på remiss. Om kommunen väljer att godkänna ändring av befintlig detaljplan bör utformningen av tillbyggnaden ske i samråd med byggnadsantikvarisk expertis. Detta för att göra så liten skada som möjligt på den aktuella byggnadens kulturhistoriska värden tillika dess påverkan på kringliggande byggnader.

8. KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Tryckta källor:

Norén, Håkan, Nyköpings historia. 2, En ny stad växer fram, Nyköpings hembygdsförening, Nyköping, 2010

Södermanlands museum, Nyköping: kulturhistorisk byggnadsinventering, Nyköping, 1979

Otryckta källor:

Riksintresse för kulturmiljövården, Nyköping D57: <http://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/riksintressen/kulturmiljo/nykoping/Pages/nykoping.aspx>

Streberg, Kattis, *En arkitekt med smak för detaljer*, Södermanlands nyheter, 20010701

Arkiv

Sörmlands Museums arkiv, Nyköping

Bygglovregistret, Nyköpings kommun

